

Mándity György

Délvidék orgonaépítészte

Délvidék¹ (Bácska, Bánát, Szerémség) orgonáinak rendszeres tanulmányozásával mintegy tíz esztendeje foglalkozom. Munkám során

Mándity György a szerémségi (ma Vajdaság, Jugoszlávia) Péterváradon élő történész.

nemcsak az anyagi támogatást kellett nélkülöznöm, hanem gyakorlatilag megelőző kutatásokra sem támaszkodhattam, mivel Délvidéken az organológia mint tudományág nem létezik.² Ez azonban nem is csoda, hiszen orgona csak katolikus és protestáns templomokban található, a többségben lévő szerb ortodox egyház nem használ hangszer az istentiszteleten.

A felmérés során nem csupán az orgonák leírására és lefényképezésére szorítkoztam, hanem a vonatkozó levéltári anyagot is igyekeztem összegyűjteni. Az alábbi rövid összefoglalót egy hangszerjegyzék követi, mely a terület valamennyi ma is létező orgonáját, illetve az eddig felderített megsemmisült hangszereket sorolja fel. A jegyzék most, a *Magyar Egyházzene* hasábjain jelenik meg először nyomtatásban, hogy tanúskodjék egy letűnőben lévő kultúráról, annak tárgyi emlékeiről.³

A XVIII. század emlékei

Délvidék —viszontagságos történelme miatt— néhány XVIII. század végi hangszer kivételével nem dicsekedhet nagyon régi orgonákkal. A középkorban itt élt keresztény lakosság a török hódítók elől elmenekült vagy azok aldozatául esett. Templomaikat, kolostoraikat lerombolták vagy török mecsetté alakították át, így az utóbbiak berendezése is megsemmisült. Csak a törökök kiűzésével kezdődhetett meg az elnéptelenedett vidék újratelepítése és a valósi élet újraszervezése. Az első templomok általában ideiglenes, vert falból készült, szerény épületek voltak, de amint az írásokból kiderül, már rendel-

¹ Ez a terület jelenleg a jugoszláviai Szerb Köztársaság Vajdaság tartománya, mely az egykori Magyar Királyság Bács-Bodrog vármegyéjének csaknem teljes területén, Torontál vármegye nyugati kétharmadán és Temes vármegye déli csücskén helyezkedik el, valamint magába foglalja a korabeli Horvát-Szlavónia Szerém vármegyéjének keleti felét is.

² Szigeti Kilián vizsgálódása az orgonaállománynak csak csekély töredékét tárta fel. Vö. Szigeti Kilián: *Régi magyar orgonák – Szeged*. Budapest 1982.

³ 1997-ben a vajdasági *Magyar Szó* című napilapban 30 folytatásban mintegy 60 orgona ismeretése jelent meg az egyes orgonaépítő műhelyek tevékenységének leírásával együtt.

keztek kisebb orgonákkal. Mivel orgonaműhely még nem volt a közelben, ezek az első hangszerek távolabbi vidékekről származhattak. Egyes templomok részére az új lakók régi hazájukból hoztak berendezést, szobrokat, oltárokat (pl. Bácsszentiván); lehet, hogy az első pozitívok is így kerültek e vidékre.

Az első írott említés a *bácsi ferences templom* orgonájára vonatkozik.⁴ 1716-ban pater Marko Dragojević lett a bácsi rendház főnöke. Három éven át töltötte be ezt a tisztséget, s ezalatt nagyszabású tatarozást végeztetett a templomon. 1719-ben sor került egy orgona beszerzésére is. A hangszerről, amely 1827-ig volt használatban, nem maradt fenn bővebb leírás. A háztörténet az első orgonistát csak 1761-ben említi, Samuel Strögel néven.

A *pancsovai ferences templom* háztörténetében ugyancsak feljegyezték egy orgona beszerzését, amely a híres bécsi Anton Walter műhelyében készült. A hangszer, mely Pancsovára 1791. augusztus 19-én érkezett,⁵ már előbb kész volt, de a törökkel vívott háború miatt csak akkor tudták leszállítani. Az orgonát Bécsből egy Újvári nevezetű ember hozta el,⁶ felállítására a mester a segédjét, Wilde Józsefet küldte Pancsovára. A hangszer festés nélkül 680 forintba került, amit a templom jövedelméből fizettek ki. Az orgonának összesen nyolc regisztere volt, hat a manuálban és kettő a pedálban. A hangszer ma már nincs meg, további sorsáról sem tudunk semmit.

A szerémségi *Ireg* háztörténetébe 1804-ben jegyezték be, hogy a templom részére egy használt pozitívot vásároltak.⁷ Ez a kétregiszteres, csúszkaladás pozitív ma is létezik, de használhatatlan állapotban van. A regisztereket nem a szokott fogantyúk (manubriumok) működtetik; a csúszkák a pozitív szélén érnek véget, így nincs szükség áttétekre, két kar jobbra-balra mozgatásával működnek. A hangszer nyilván kicsinek bizonyult, mert ismeretlen időben összekötötték azt egy harmóniummal. A billentyűzet az orgonaszekrény hátulján volt elhelyezve, de ez alkalommal tönkretették. Stílusáról és szerkezetéből ítélve elképzelhető, hogy ez Délvidék legrégebbi orgonája.

A szerémségi *Rumán* ma is létező orgonát a háztörténet szerint a kegyúr, gróf Pasality a XVIII. század végén Bécsben vásárolta, de csak az új templom felépülte után, 1815-ben lett felállítva.⁸ A tizenhat regiszteres csúszkaladás orgona ma használhatatlan állapotban van.

Bácskában a *szabadkai Jézus Feltámadása-templom* orgonája érdemel említést. 1980-ban került mai helyére Monostorszegről.⁹ A kilencregiszteres, egymanuálos-pedálos, rövid mélyoktávós hangszer manuáljának hangterjedelmét időközben átalakították: az eredetileg C-c³-ig terjedő, 45 hangos billentyűzet a síplevágások miatt ma E-től kromatikusan szólaltatható meg. Diszpozíciója:

⁴ Paškal Cvekan Franjevci u Baču, 1985.

⁵ Dnevnik pančevačkog samostana I deo Pančevo, 1996.

⁶ Újvári a fuvarért 36 forintot és 20 krajcárt kapott.

⁷ Spomenica (= historia domus) župne crkve Ireg.

⁸ Spomenica župne crkve Ruma.

⁹ Spomenica župne crkve Bački Monoštor.

<i>manuál</i>	<i>pedál</i>
Flauta 8'	Subbass 16'
Bourdon 8'	Octavbass 8'
Principal 4'	
Flauta 4'	
Octav 2'	
Quint 1 1/3'	
Superoctav 1'	

A XVIII. században még *Órszálláson* említenek egy kis, szíjhúzással fújtatható hangszert, amely 1816-ban a bajai református templomba került. Itt 1911-ig volt használatban.

A bácskai *Palonára* 1856-ban Bácsújlakról került egy orgona, ezt megelőző sorsáról azonban nincsen adatunk. Ma használhatatlan állapotban (mintegy 50 sípja hiányzik) a kórus egyik sarkában félreállítva porosodik. Fújtatása szíjhúzással történt, billentyűzete a szekrény hátuljába van beépítve.

Délvidék orgonaépítői

Bácskában meglehetősen korán létesült az első orgonaépítő műhely, ezt *Caspar Fischer* (1772-1829) alapította Apatinban.¹⁰ Fischernek ma két orgonája működik még, a dunacsébi (1813) és a hódcsági (1821). Az orgonaépítő ezekbe a hangszerekbe még egyszerű ékfúvót épített, *Dunacsében* kettőt, *Hódcságon* viszont hármat.¹¹ Fischer fia, Johannes már ráncos fúvót alkalmazott (Paripás).

A XIX. században több orgonaépítő is működött Délvidéken, de tevékenységüket levéltári adatok hiányában nehéz felkutatni. A következő két orgonaépítővel kapcsolatban is csak az 1918-as síprekvirálás során készült Angsterjegyzékre hivatkozhatunk. Eszerint Nagybecskereken is működött orgonaépítő, *Textoris Mátyás*, aki 1836-ban *Palánkára*, az evangélikusok számára készített egy nyolcregiszteres orgonát, mely ma használaton kívül áll a templom karzatán. A jegyzék egy *Klein* nevezetű, szintén nagybecskereki orgonaépítőt is említ, akinek 1918-ban *Szeghegyen* lajstromba vett orgonája mára megsemmisült.

Ugyancsak a XIX. században a bánáti Lajosfalván működött *Hubmann Gyula*. Két orgonája maradt fenn, *Székelykevéen* (1893) és *Újsándorfalván* az evangélikus templomban. Munkásságát eddig még nem sikerült bővebben felderíteni. — A székelykevei római katolikus templom orgonájának hangképe:

¹⁰ Munkásságát ld. Szigeti: *i.m.* 171–174.

¹¹ Az ékfúvó hátránya, hogy nem szolgáltat egyenletes szélnyomást. A nyomás a fújtató összcukódása kezdetén kisebb, mint a végén, melynek az az oka, hogy a felső lemez vízszintes helyzetben nagyobb nyomást fejt ki, mint ferdén, teljesen felhúzva. Ráadásul az ékfúvók változva működnek, és amikor a szél szolgáltatását átveszik egymástól, a légnyomás — és így az orgona hangja is — egy pillanatra meginoghat.

<i>manuál</i>	<i>pedál</i>
Coppel major 8'	Subbass 16'
Principal 4'	Violonbass 8'
Flauto travers 4'	
Viola di gamba 4'	
Octav 2'	
Cornett 3 fach 2'	

Egy *Adam Keilbach* feliratú cégtábla az újvidéki Szent Rókus-templom orgonájának játszóasztalán és egy rövid bejegyzés a halotti anyakönyvben —csak ez a két dokumentum tanúskodik az orgonaépítő mesterről. Keilbach 1830-ban született a Torontál megyei Szentistvánfalván.¹² Első leánya, Karola, 1855-ben Bécsben látta meg a napvilágot, ebből arra lehet következtetni, hogy az apa ott tanulta a mesterséget, s így családja is ott tartózkodott. Adam Keilbach 1904. szeptember 26-án halt meg Újvidéken. A halotti anyakönyvbe „zongorakészítő mester” -ként jegyezték be.¹³ A mesternek két orgonájáról van tudomásunk. 1879-ben az *újvidéki Szent Rókus-templom* részére épített egy hétregiszteres pozitívot. A mechanikus csúszkaladás hangszert 1879. november 22-én Häfner Károly 900 forintért vásárolta az orgonaépítőtől, majd a templomnak ajándékozta. A síptartón található feljegyzésből kiderül, hogy a munkálatoknál a mester 16 éves fia, Frigyes is segédkezett.¹⁴ — Az 1890-es években a mester még egy nagy, kétmanuálos, 16 regiszteres mechanikus orgonát épített *Indjián* a katolikus templomban. Bár a két orgonaszekrény egyszerű munka, a sípok kivitelezése igazi mesterre vall.

Anton Pfeifer 1905-ben született Palánkán.¹⁵ Az asztalosmesterséget tanulta ki, de később áttért az orgonakészítésre. Nem tudjuk, hogy hol tanulta ez utóbbi mesterségét.¹⁶ 1954-ben családjával Németországba távozhatott, ahonnan 1957-ben Chicago-ba költöztek. Anton Pfeifer 1989-ben, 84 éves korában Chicago-ban halt meg.

¹² Születési helye ma nehezen azonosítható, mivel több hasonló nevű falu létezett akkoriban. Így ez lehetett pl. a mai Istvánföldre (Krajšnik) vagy Istvánvölgy (Hajdučica) is. — Keilbach felesége Strobl Anna volt. Őt gyermekük született: Karola (1855-1937), Frigyes (1863), Mária (1865), Jozefa (1866), Antal (1869, mindössze hat hónapot élt).

¹³ Bár működéséről más dokumentum nem került elő, F. L. Schubert *Die Orgel* című, 1898-ban Bécsben harmadik kiadásban megjelent műve —mely az akkor ismert németországi, osztrák-magyar és svájci orgonaépítőket sorolja fel— Adam Keilbach nevét is említi.

¹⁴ Az időközben megrongálódott és elnémult orgonát 1946-ban német hadifoglyok javították meg Hans Deutle irányításával. A 60-as években ismét használhatatlanná vált hangszert 1995-ben Šikešdi Mirko újította fel.

¹⁵ Jakob Pfeifer plébános úr közlése szerint.

¹⁶ Pfeifer 1929-ben házasodott meg, öt gyermekük született. 1944. november 29-én internáló táborba kerültek, először Palánkára, majd Járekre (Tiszisztvánfalva). Legidősebb gyermekük ekkor 14 éves, a legfiatalabb mindössze néhány hónapos volt.

Munkája nyomával több templomban találkozunk. Javításokat végzett *Palánkán*, *Bácsordason*, *Futakon*, *Temerinben*. Több orgonán pótolta a rekvirált sípokot. Tevékenységéről az utolsó írásos említés 1943-ból való; ekkor *Paripáson* javította az orgonát és új pedálliblentyűzetet is készített. Legnagyobb munkáját a *zimonyi plébániatemplomban* találjuk. Itt 1932-ben a régi, Antonin Mölzra (Kutna Hora — Csehország) által készített hangszert teljesen átépítette, a játszóasztalra ez alkalommal helyezte el saját névtábláját. Ugyanebben az évben küldött árajánlatot egy új orgona megépítésére *Aradóca*ra, az evangélikus templom részére. A munkát azonban egy eddig ismertelen *Simonyi G.* szabadkai mester kezdte el, s végül *Anton Perina*¹⁷ fejezte be Simonyi terve alapján.

A két világháború között Bácskában Kerényen működött egy *Franz Lindauer* nevezetű orgonaépítő, aki 1903. december 3-án született Deryén.¹⁸ A gimnáziumot 1922-ben fejezte be Verbászon, majd 1924. októberében Salzburgba került, ahol a Caecilia-orgonaüzemben tanult 1927. októberéig. Hazatérve Zág-rábban egy *Majdak* nevezetű mesterrel alapított közösen műhelyt, melynek székhelye a horvátországi Vrapče volt. A műhely 1938-ban került Kerényre és ott 1941-ig állt fenn.¹⁹ Majdakkal közösen a következő horvátországi helységeken építettek új orgonát: *Bedeneci* (1929, nyolc regiszter, mechanikus), *Biskupac* (1930-31, II/13), a *Varasd melletti Szent Illés-plébániatemplom* (1931, 13 regiszter), *Kravarso* (1931, II/12, a II. világháborúban megsemmisült). Több templomban végeztek átépítéseket is, így például a vajdasági *Magyarkanizsán*. Lindauer önállóan *Kerényen* épített egy kétmanuális, 24 regiszteres új orgonát 1940-ben, összesen 1744 síppal.²⁰ Az orgona ma néma, az egykor hateraz lelet számláló egyházközség pedig hívek nélkül maradt. A háború kezdetével Lindauer felhagyott az orgonaépítéssel és egy társával kendergyárat létesített. 1944-ben Németországba távoztak. Ott orgonaépítéssel még egyszer próbálkozott, rövid ideig a Walcker-cégnél dolgozott. Kölnben húnyt el 1977. július 21-én. Kortársai mint kiváló orgonaépítőt és különösen jó sípkészítőt emlegették.

¹⁷ Anton Perina 1939-ben épített orgonát Szilágyin, ekkor ott leibachi (Ljubjana, Szlovénia) orgonaépítőként említik, de a szlovén szakirodalom nem tud róla. Később mint szlovákiai (Bečov nad Teplan) orgonépítő javított orgonákat a Vajdaságban, szlovák evangélikus templomokban.

¹⁸ Erwin Lindauer közlése szerint.

¹⁹ Lindauer 1935-ben kötött házasságot Herzog Annával, két gyermekük született, Bernhard (1939) és Erwin (1942).

²⁰ E munkálatok előkészületeihez 1938–39-ben láttak hozzá. Lindauer elképzeléseivel nem értett egyet Franjo Dugan, a zágrábi katedrális orgonistája, az akkor már idős és konzervatív professzor. Hosszabb levelezés után végül is megegyeztek az orgona diszpozíciójában. Vö. Franc Lindauer: Etwas über die Kerneier Orgel, *Kerényi Füzetek*, 1961.

Délvidék orgonajegyzéke

A Vajdaságban ma 171 orgona található. Valaha jóval több hangszer szólt a templomok karzatán; az eddigi kutatás szerint az orgonaállomány az utóbbi évtizedekben mintegy negyedével csökkent.²¹ A hangszerek egy része a II. világháború harcainak esett áldozatul, majd a német lakosság kivándorlása miatt semmisült meg sok orgona. E templomokat részben lebontották, részben raktározási vagy más célra használták, így berendezésük pusztulásra volt ítélve. Az orgonák az elmúlt évek hadi eseményeit is megsínylették.²²

A nehéz anyagi körülmények miatt azonban a megmaradt hangszerek nagyobb része ma is eredeti állapotban van. Így az orgonaállományon nemcsak az orgonaépítészet, hanem az egyes műhelyek fejlődése is nyomon követhető. A fennmaradt hangszerek többségének, 56%-nak szerkezete mechanikus, a többi —egyetlen elektropneumatikus orgona kivételével— pneumatikus traktúrával épült. Ami a *manuálok számát* illeti: természetesen Délvidéken is jórészt kisebb, egymanuális „falusi” orgonák találhatók, mégis elég jelentős, 35%-ot kitevő a kétmanuális hangszerek száma. Hárommanuális orgona mindössze kettő készült, az egyik Szabadkára, a másik Zomborra. A ma fellelhető hangszerek közel kétötödét, 38,5%-át, a terület szélén elhelyezkedő két jelentős *orgonaépítő* műhely szállította. A pécsi Angster-üzem első itteni hangszere 1875-ben, az utolsó 1943-ban épült, harminchat ma is álló orgonájuk az orgonaállomány 21%-át teszik ki. A második legtöbbet foglalkoztatott orgonagyár (17,5%-kal) a temesvári Wegensteiné. Az aradi Dangel-üzemnek hat, az idősebb és ifjabb szegedi Kováts Istvánnak hét hangszere maradt fenn. A távolabb eső nagyobb gyárak kevés megrendelést kaptak: Délvidéken ma csak hét Rieger- s hat Országorgonát találhatunk. A hangszerek egy részének (14,6%) építője egyelőre ismeretlen.

Rövidítések:

b	baptista	ö	örmény
B	Bács-Bodrog vármegye	p	pneumatikus
CS	Csongrád vármegye	r	református
e	evangélikus	SZ	Szerém vármegye
ep	elektropneumatikus	Szt.	Szent
i	izraelita	T	Torontál vármegye
k	római katolikus	TE	Temes vármegye
m	mechanikus	?	ismeretlen orgonaépítő

²¹ A most közölt listában nem szerepel a Solymosi Ferenc által publikált Angster-féle rekvirálási jegyzék „Bodeszka Nova” helységnév alatt szereplő orgonája (*Magyar Egyházzene* II [1994/95] 4. szám, 488.). A település neve helyesen: Babska Nova, s ma nem Jugoszláviában, hanem Horvátországban található.

²² Putincin például a szomszéd községből kijáró plébános egy alkalommal a falu bejáratánál a mezőn egy nagy orgonasípot vett észre. A földbe szúrt síphoz egy kecske volt kikötve. Benn a faluban az egyik kerítés hiányzó léceit szintén orgonasíppokkal pótolták.

Az orgonaépítőket a jegyzékben vezetéknevükkel említjük:

Angster	Angster József; 1894-től:	Kovács J.	Kovács János / Szeged
	Angster József és Fia / Pécs	Kováts	(id.) Kováts István / Szeged
Antolić	Filip Antolić / Zágráb	Kováts, ifj.	ifj. Kováts István / Szeged
Brandl	Josip Brandl / Marburg	Lhota	Al. Hugo Lhota
Dangl	Dangl Antal / Arad	Lindauer	Franz Lindauer / Kerény
Fabing, A.	Andreas Fabing / Eszék	Majdak	Milan Majdak / Vrapče
Fabing, F.	Ferdinand Fabing / Eszék	Mauracher	Mauracher / Salzburg
Fabing, L.	Lorenz Fabing / Eszék	Molnár	Gustáv Adolf Molnár / Berezó
Fazekas	Fazekas János / Pozsony	Mözlra	Antonin Mözlra / Kutna Hora
fer. testvérek	bajai ferences testvérek	Országgh	Országgh Sándor / Rákospalota
Fischer, C.	Caspar Fischer / Apatin	Perina	Anton Perina / Laibach
Fischer, J.	Johannes Fischer / Apatin	Rieger	Gebrüder Rieger, 1903-tól:
Heferer	Heferer Mihály / Zágráb		Rieger Ottó / Jägerndorf-Bp.
Hesse	Carl Hesse / Bécs	Seibert	Josef Seibert / Bécs
Holub	Vjenceslav Holub / Pozsega	Štein és	Emil Štein és Bohumil Tuček /
Hromadka	Hromadka József / Temesvár	Tuček	Kutna Hora
Hubmann	Hubmann Gyula / Lajosfalva	Szalay	Szalay Gyula / Székesfehérvár
Jenkó	Franc Jenkó / Ljubjana	Textoris	Textoris Mátvás / Nagybecskerek
Keilbach	Adam Keilbach / Újvidék	Wálter, F.A.	Franz Anton Wálter /
Kész	Kész Ernő / Pécs		Temesvár
Kiszely	Kiszely Károly / Besztercebánya	Wegenstein	Wegenstein Lipót / Temesvár
Klein	Klein (?) / Nagybecskerek	Zsupan	Zsupan testvérek / Kamnik

(Az alábbi jegyzékben a korábbi felállítási helyre, az átvitel idejére vonatkozó adatokat és a megjegyzéseket lábjegyzetben közöljük.)

Helységnév (régébbi helységnév) / mai hivatalos elnevezés, templom	vár- me- gye	val- lás	építő	ép. év	nagy- ság	trak- túra
Ada / Ada ²³	B	k	Jenkó	1956	2/22	p
Alsóaradi / Aradac	T	e	Perina	1931	2/12	p
Alsóittebe (Magyar-Ittebe) / Novi Ittebej	T	r	Wegenstein	1901	1/11	p
Antalfalva / Kovačica	T	e	Štein és Tuček	-	2/16	m
Apatin / Apatin	B	k	Angster	1912	2/18	p
Bajmok / Bajmok	B	k	Rieger	-	2/21	p
Bajsa / Bajša	B	e	ifj. Kováts	1866	1/8	m
Bajsa / Bajša	B	k	Angster	1894	1/9	m
Bács / Bač, ferences	B	k	fer. testvérek	1829	2/16	m
Bács / Bač, Szt. Pál	B	k	Angster	1891	2/23	m
Bácsfeketehegy / Feketić	B	r	Országgh	1901	1/14	m
Bácsföldvár / Bačko Gradište	B	k	Wegenstein	-	2/13	p
Bácsgyulafalva / Telečka	B	k	Szalay	-	1/10	m

²³ Korábbi orgona átépítése

Bácskertes / Kupusina	B	k	Angster	1905	1/10	p
Bácskossuthfalva / Stara Moravica	B	k	Wegenstein	-	1/6	p
Bácskossuthfalva / Stara Moravica	B	r	Országh	1870	2/16	m
Bácsújfalú / Selenča	B	e	Molnár	1908	1/10	m
Bácsújfalú / Selenča	B	k	Angster	1875	1/12	m
Bácsújlak / Bačko Novo Selo	B	k	Fabing	1859	2/14	m
Beodra / Novo Miloševo	T	k	Fazekas	1856	1/9	m
Bezdan / Bezdan	B	k	Angster	1903	2/18	p
Béreg / Bački Breg	B	k	Angster	1919	1/7	p
Bocsár / Bočar	T	k	Angster	1900	1/6	m
Boljevci / Boljevci ²⁴	SZ	e	?	-	1/9	m
Bóka / Boka	T	k	?	1868	1/8	m
Csantavér / Čantavir ²⁵	B	k	Wegenstein	-	2/17	p
Csehfalva / Češko Selo ²⁶	TE	k	?	-	1/6	m
Cservenka / Crvenka	B	k	Angster	1897	1/6	m
Csonoplya / Čonoplja	B	k	?	-	1/10	m
Csóka / Čoka	T	k	Dangl	1879	2/13	m
Doroszló / Doroslovo	B	k	Angster	1904	1/9	p
Dunacséb / Čelarevo	B	k	C. Fischer	1813	2/15	m
Dunagálos / Gložan	B	e	Rieger	-	2/14	p
Erdővég / Erdevik	SZ	e	?	1939	1/9	p
Erdővég / Erdevik	SZ	k	Heferer	-	1/10	m
Écska / Ečka	T	k	?	-	2/16	m
Fábián → Csehfalva						
Fehértemplom / Bela Crkva	TE	k	Wegenstein	1912	2/20	p
Felsőhegy / Gornji Breg	B	k	Szalay	1892	1/7	m
Felsőíttebe (Szerb-Íttebe) / Srpski Itebej	T	k	Wegenstein	-	1/5	p
Felsőmuzslya / Mužlja ²⁷	T	k	Hesse	1869	1/12	m
Futak / Futog	B	k	Rieger	1908	2/28	p
Galagonyás / Glogonj	T	e	Wegenstein	-	1/7	p
Golubinci / Golubinci	SZ	k	Hubmann	1885	1/9	m
Gombos / Bogojevo	B	k	Angster	1890	1/8	m
Györgyén / Đurđin	B	k	Majdak	1939	2/9	p
Hajdújárás / Hajdukovo ²⁸	B	k	Szalay	-	1/9	m
Hertelendyfalva / Vojlovica	T	e	Wegenstein	1902	1/8	p
Hertelendyfalva / Vojlovica	T	r	Wegenstein	-	1/7	p
Horgos / Horgoš	CS	k	ifj. Kováts	1865	1/11	m
Hódegyháza / Jazovo	T	k	Wegenstein	-	1/4	p
Hódság / Odžaci	B	k	C. Fischer	1821	2/22	m
Indjija / Indija	SZ	k	Keilbach	-	2/16	m
Ireg / Irig ²⁹	SZ	k	?	-	1/2	m
Istvánvölgy / Hajdučica	T	e	?	-	1/8	m
Kamenica / Sremska Kamenica	SZ	k	?	-	1/8	p
Kanak / Konak	T	k	Wegenstein	-	1/3	p
Karlóca / Sremski Karlovci, Béke-kápolna	SZ	k	?	-	1/6	m
Karlóca / Sremski Karlovci, Szentháromság	SZ	k	?	-	1/12	m

²⁴ Újsóvé, 1905.

²⁵ Militics (Srpski Miletić), 1980.

²⁶ „N. Unger” beírás 1886-ból.

²⁷ Almád (Jablanka).

²⁸ Csantavér, 1981.

²⁹ 1804-ben használtak vásárolták.

Kerény / Kljajićevo	B	k	Lindauer	-	2/23	p
Kikinda → Nagykikinda						
Kishegyes / Mali Idoš	B	k	Kováts	1830	1/12	m
Kisnezsény (Horvát-Neuzina) / Neuzina	T	k	Wegenstein	-	1/7	p
Kis-Orosz → Torontáloroszi						
Kiszács / Kisač	B	e	Rieger	1887	1/8	m
Klári / Radojevo	T	k	F.A. Wälter	1809	1/5	m
Kölpény / Kulpin	B	e	Pazsicky	c1800	2/13	m
Kucora / Kucura	B	k	Angster	1888	1/6	m
Kula / Kula	B	k	?	-	2/18	m
Liliomos / Lalić	B	e	Brandl	1924	2/14	p
Magyarcsernye / Nova Crnja	T	k	Dangl	1844	1/12	m
Magyar-Ittebe → Alsóittebe						
Magyarkanizsa / Kanjiža, Szent Őrangyalok ³⁰	B	k	Majdak és Lindauer	-	2/12	m
Magyarkanizsa / Kanjiža, Szt. Pál megtérése	B	k	Angster	1912	1/5	p
Magyarszentmihály / Mihajlovo	T	k	Hromadka	-	1/5	p
Martonos / Martonoš	B	k	Angster	1911	2/12	p
Mitrovica / Sremska Mitrovica	SZ	k	Zsupan	1914	2/14	p
Mohol / Mol	B	k	Angster	1913	2/17	p
Mokrin / Mokrin	T	k	Hromadka	-	1/8	p
Monostorszeg / Bački Monoštor ³¹	B	k	Wegenstein	1911	2/15	p
Nagybecskerek / Zrenjanin	T	e	Angster	1907	1/5	p
Nagybecskerek / Zrenjanin, gimn. t.	T	k	Angster	1885	2/12	m
Nagybecskerek / Zrenjanin, székesegyház	T	k	Wegenstein	1907	2/17	p
Nagybecskerek / Zrenjanin ³²	T	r	Angster	1894	1/11	m
Nagyzerzébetlak / Belo Blato	T	e	Wegenstein	-	1/8	p
Nagyzerzébetlak / Belo Blato	T	k	Wegenstein	-	1/8	p
Nagyfény (Zednik) / Žednik	B	k	Mauracher	1925	2/21	p
Nagykikinda / Kikinda	T	k	Wegenstein	-	1/11	p
Nagykikinda / Kikinda	T	r	Wegenstein	-	1/5	p
Nagyajosfalva / Padina	T	e	Seibert	1855	2/24	m
Nagyszered / Veliho Središte	TE	k	Wegenstein	1907	1/5	p
Nemesmilitics / Svetozar Miletić	B	k	Wegenstein	-	2/12	p
Nezsény → Kisnezsény						
Novi Banovci / Novi Banovci	SZ	k	Mözlra	-	1/5	p
Óbecse / Bečej, Szt. Antal ³³	B	k	?	1925	2/	p
Óbecse / Bečej, Szűz Mária mennybevitele	B	k	Jenkó	1960	2/21	p
Óbecse / Bečej, temetőkép.	B	k	ifj. Kováts	1863	1/3	m
Ókér / Zmajevo	B	k	Angster	1902	1/8	m
Ópáva / Opovo	T	k	J. Fischer	1830	1/6	m
Ópázova / Stara Pazova	SZ	e	Ország	1868	1/11	m
Oszivác / Sivac	B	k	Angster	1881	1/12	m
Órszállás / Stanišić	B	k	Angster	1890	2/20	m
Pacsér / Pačir ³⁴	B	k	Angster	1912	1/4	p
Pacsér / Pačir	B	r	Angster	1943	2/17	p
Palánka / Bačka Palanka	B	e	Textoris	1836	1/8	m

³⁰ Egy Besztercebányáról származó régi hangszer átépítése.

³¹ Szépliget (Gajdobra), 1980.

³² Nagybecskerek, i.

³³ Befejezetlen hangszer.

³⁴ Bővítve.

Palánka / Bačka Palanka	B	k	Rieger	-	1/12	m
Palona / Plavna ³⁵	B	k	?	-	1/6	m
Pancsova / Pančevo	T	k	Wegenstein	-	1/10	p
Pancsova / Pančevo	T	r	Hesse	1859	1/6	m
Paripás / Ratkovo	B	k	J. Fischer	1839	2/16	m
Párdány / Međa	T	k	?	-	1/10	m
Péterréve / Bačko Petrovo Selo ³⁶	B	k	Kováts	1842	2/16	m
Pétervárad / Petrovaradin, Havas	SZ	k	L. Fabing	-	1/5	p
Boldogasszony						
Pétervárad / Petrovaradin, Szt. György ³⁷	SZ	k	?	-	2/16	m
Pétervárad / Petrovaradin, Szent Kereszt felmagasztalása	SZ	k	F. Fabing	-	1/9	p
Pétervárad / Petrovaradin, Szt. Rókus	SZ	k	Holub	1929	1/6	p
Petróc / Bački Petrovac	B	b	Antolić	1973	1/5	m
Petróc / Bački Petrovac	B	e	Lhota	-	2/18	m
Pincéd / Pivnice	B	e	?	-	2/16	m
Regőce / Ridica	B	k	Angster	1885	1/10	m
Ruma / Ruma	SZ	k	?	-	2/16	m
Sándoregyháza / Ivanovo	T	k	Wegenstein	-	1/5	p
Sot / Sot	SZ	k	A. Fabing	1850	1/5	m
Szabadka / Subotica, ferences	B	k	Majdak	1933	2/20	ep
Szabadka / Subotica, Jézus feltámadása ³⁸	B	k	?	-	1/9	m
Szabadka / Subotica, székesegyház	B	k	Angster	1893	3/30	m
Szabadka / Subotica, Szt. György	B	k	Angster	1927	2/12	p
Szabadka / Subotica, Szt. Rókus	B	k	Országgh	1896	2/22	m
Szabadka / Subotica ³⁹	B	r	?	-	1/12	m
Szaján / Sajan	T	k	Dangl	1881	1/9	m
Szenttamás / Srbobran	B	k	Országgh	1902	1/8	m
Szerb-Ittebe → Felsőittebe						
Székelykeve / Skorenovac	TE	k	Hubmann	1893	1/8	m
Szilágyi / Svilojevo	B	k	Perina	1939	1/7	p
Szilbács / Silbaš ⁴⁰	B	e	Kiszely K.	1856	1/9	m
Szilberek / Bački Brestovac	B	k	Angster	1898	1/12	m
Szond / Sonta	B	k	Angster	1881	1/12	m
Tamásfalva / Hetin	T	k	Wegenstein	-	1/4	p
Tavankút / Tavankut	B	k	Majdak	1940	1/10	m
Tárcsó / Starčevo	T	k	Wegenstein	-	2/13	p
Temerin / Temerin ⁴¹	B	k	Kováts	1841	1/10	m
Temeskutas (Kudritz) / Gudurica	TE	k	Brandl	1926	2/14	p
Tizsakalmánfalva / Budisava	B	k	Angster	1909	1/6	p
Tizsaszentmiklós / Ostojićevo	T	e	Dangl	-	1/6	m
Tizsaszentmiklós / Ostojićevo	T	k	Wegenstein	-	1/5	p
Titel / Titel	B	k	Angster	1896	1/6	m
Topolya / Bačka Topola	B	k	Angster	1907	2/23	p

³⁵ Bácsújlok, 1859.

³⁶ Angster bővítette.

³⁷ 1829 után épült.

³⁸ Monostorszeg, 1980.

³⁹ Újszivác (Sivac), német ref. Ez az orgona nem azonos azzal a C. Fischer által készített hangszerral, melyet itt Szigeti említ; ld. Szigeti: *i.m.*, 173.

⁴⁰ Liliomos, 1924.

⁴¹ 1848-ban megrongálódott, ifj. Kováts István újította fel 1857-ben.

Torda → Torontáltorda						
Tornyos / Tornjóš	B	k	?	-	1/10	m
Torontáloroszi (Kis-Orosz) / Rusko Selo	T	k	Brandl	1938	1/11	p
Torontáltorda (Torda) / Torda	T	k	?	-	1/12	m
Torontálvásárhely / Debeljača	T	r	Kovács J.	1871	2/16	m
Tóba / Toba	T	k	?	-	1/6	m
Tótfalu / Totovo Selo	B	k	Angster	1942	2/11	p
Törökbecse / Novi Bečej, Assisi Szt. Klára	T	k	Wegenstein	-	2/12	p
Törökbecse / Novi Bečej, Szt. István	T	k	Wegenstein	-	1/11	p
Törökkanizsa / Novi Kneževac	T	k	Wegenstein	-	1/6	p
Töröktopolya / Banatska Topola	T	k	Dangl	-	1/10	m
Újsándorfalva / Janošik	T	e	Hubmann	-	1/5	m
Újverbász / Vrbas	B	k	Angster	1885	1/6	m
Újverbász / Vrbas	B	r	?	-	1/12	m
Újvidék / Novi Sad ⁴²	B	e	?	-	1/7	m
Újvidék / Novi Sad, Mária neve	B	k	Rieger	1895	2/24	m
Újvidék / Novi Sad, Szt. Erzsébet ⁴³	B	k	Angster	1907	2/16	p
Újvidék / Novi Sad, Szt. Rókus	B	k	Keilbach	1879	1/7	m
Újvidék / Novi Sad	B	r	Országh	1890	1/12	m
Ürményháza / Jermenovci	T	k	Wegenstein	1897	1/7	p
Ürög → Ireg						
Vajszka / Vajska	B	k	Kész	1897	1/10	m
Veprőd / Krušćić	B	k	ifj. Kovács	-	1/10	m
Versec / Vršac	TE	e	Brandl	-	1/7	p
Versec / Vršac	TE	k	Wegenstein	1913	2/35	p
Zenta / Senta, Jézus szíve	B	k	Rieger	-	2/12	m
Zenta / Senta, Szt. Antal	B	k	Angster	1910	1/5	p
Zichyfalu / Plandište	T	k	Dangl	1846	2/16	m
Zimony / Zemun, ferences	SZ	k	Hromadka	-	1/5	m
Zimony / Zemun, plébánia-templom ⁴⁴	SZ	k	Mözlra	1912	2/12	p
Zombor / Sombor, Szentháromság ⁴⁵	B	k	Angster	1877	2/29	p
Zombor / Sombor, Szt. István	B	k	Mauracher	1926	3/43	p

Az eddig felkutatott megsemmisült orgonák jegyzéke

helységnév (régábbi helységnév) / mai hivatalos elnevezés, templom	várme- gye	val- lás	építő	ép. év	nagy- ság
Adorján / Adorjan	B	k	Kovács J.	1867	1/4
Alsóelemér (Német-Elemér) / Elemir	T	k	Wegenstein		
Bácsfeketehegy / Feketić	B	e			
Bácsordas / Karavukovo	B	k	Rieger		
Bácsszentiván / Prigrevica	B	k			
Báctóváros / Tovariševo	B	k	Angster	1882	1/8
Bégaő / Klek	T	k	Wegenstein		
Beresztóc / Banatski Brestovac	T	k	Wegenstein		

⁴² 1874-ben Szegeden használtan vásárolták.⁴³ Szentfülöp (Bački Gračac), 1963.⁴⁴ 1933-ban A. Pfeifer átépítette.⁴⁵ Átépítette: Mauracher.

Beška / Beška	SZ	e	Rieger		
Beška / Beška	SZ	r	Országh	1896	
Bingula / Bingula	SZ	e			
Boróc / Obrovac	B	k	Angster	1885	1/12
Bulkeszi / Bački Maglič	B	e			
Csernye / Srpska Crnja	T	k			
Cservenka / Crvenka	B	e	Országh	1888	1/8
Cservenka / Crvenka	B	r			
Csurog / Čurug	B	k	Angster	1899	1/6
Dernye / Deronje	B	k	Angster	1913	1/10
Doroszló / Doroslovo, kápolna	B	k			
Dunabökény / Mladenovo	B	k	Angster	1904	2/14
Elemér → Alsóelemér					
Gádor / Gakovo	B	k			
Gibarc / Gibarc	SZ	k			
Hrtkovci / Hrtkovci	SZ	k			
Kiskér / Bačko Dobro Polje	B	e			
Körtés / Kruševlje	B	k			
Krčedin / Krčedin	SZ	e			
Kucora / Kucura	B	e	ifj. Kováts	1872	
Kukujevci / Kukujevci	SZ	k			
Küllöd / Kolut	B	k			
Ludas / Šupljak	B	k	Kolonics		
Nikinci / Nikinci	SZ	k			
Novi Banovci / Novi Banovci	SZ	e	Rieger	1903	
Ófutam / Stari Futog ⁴⁶	B	k	Angster	1942	
Ókér / Zmajevo	B	e	Wegenstein	1903	
Oromhegyes / Trešnjevac	B	k			
Ószivác / Sivac	B	r	Rieger	1912	
Óverbász / Vrbas	B	e	Lesnyik		
Pancsova / Pančevo	T	i	Angster	1909	1/8
Putinci / Putinci	SZ	k			
Regőce / Riđica, kápolna	B	k			
Rezsőháza / Knićanin	T	k	Angster	1889	2/12
Sajkásszentiván / Šajkaš	B	e	Angster	1909	1/9
Szabadka / Subotica	B	i	Wegenstein		
Szárcsa / Nemačka Sarča	T	k	Wegenstein		
Szécsenfalva / Dužine	T	k	Wegenstein		
Szeghegy / Lovćenac	B	e	Klein		
Torzsa / Savino Selo	B	r			
Újpázova / Nova Pazova	SZ	e	Rieger	1909	
Újsóvé / Ravno Selo	B	e			
Újsóvé / Ravno Selo	B	r			
Újverbász / Vrbas	B	e			
Újverbász / Vrbas, német templom	B	r			
Újvidék / Novi Sad	B	i			
Újvidék / Novi Sad	B	ö			
Újzalánkemén / Novi Slankamen	SZ	k			
Versec / Vršac	TE	i			
Wekerlefalva / Nova Gajdobra	B	k	Angster	1913	1/6
Zombor / Sombor	B	i			

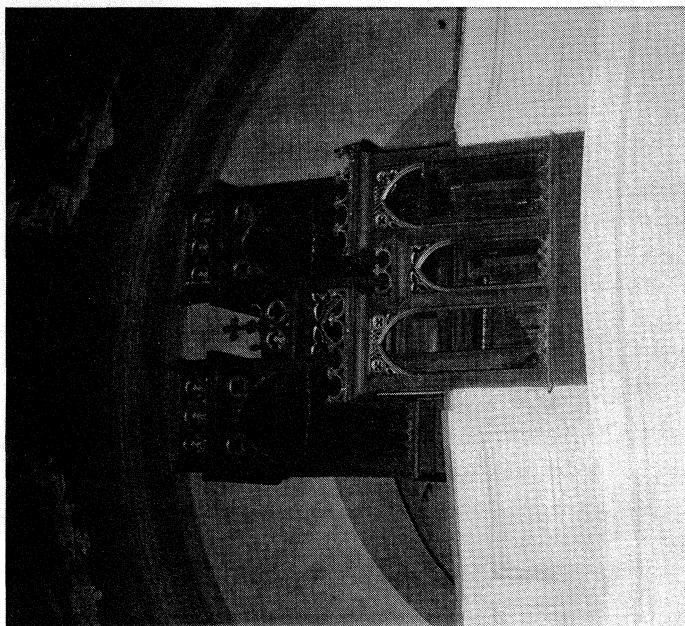
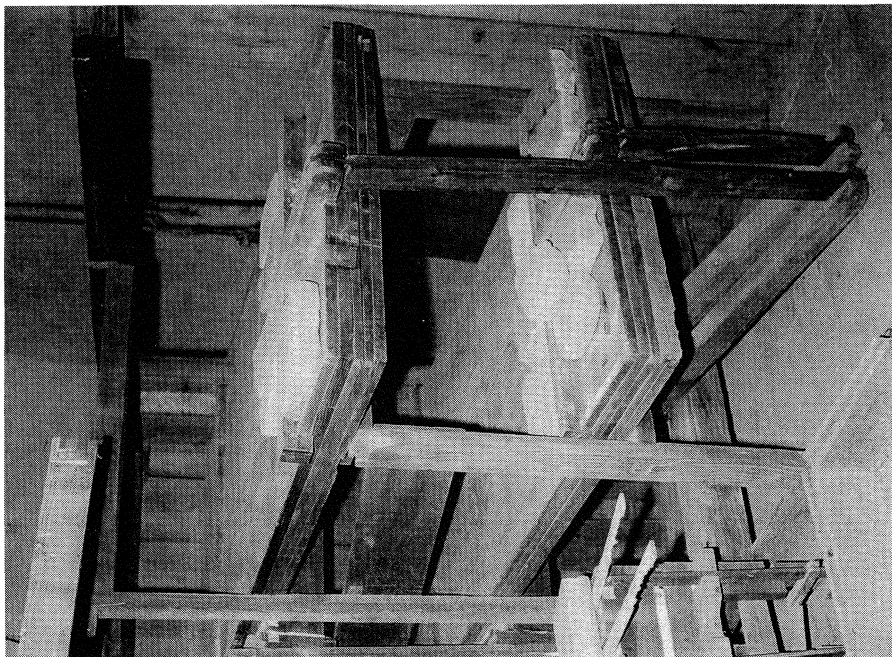
⁴⁶ Használtan került felállításra.

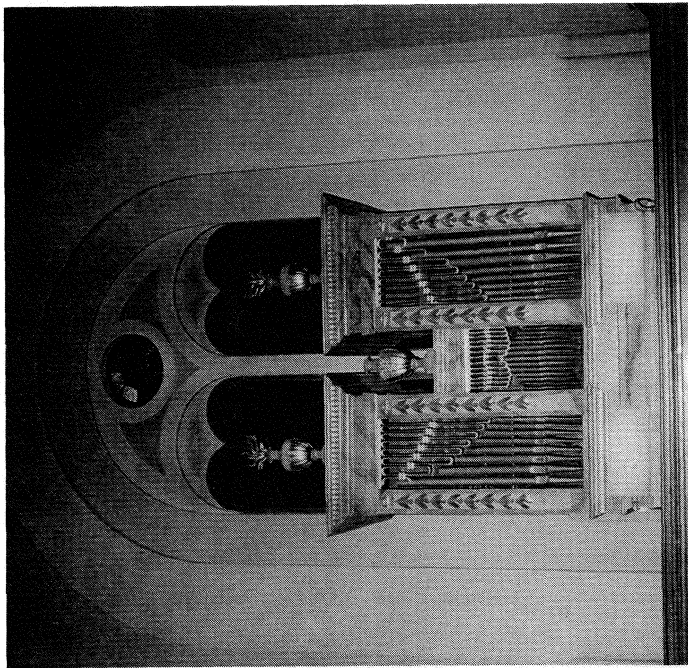
Fent: a kölpényi (Bács-Bodrog vármegye) evangélikus templom orgonája.

Lent: a székelykevei (Temes vármegye) római katolikus templom orgonája.

(Mándity György fotói)

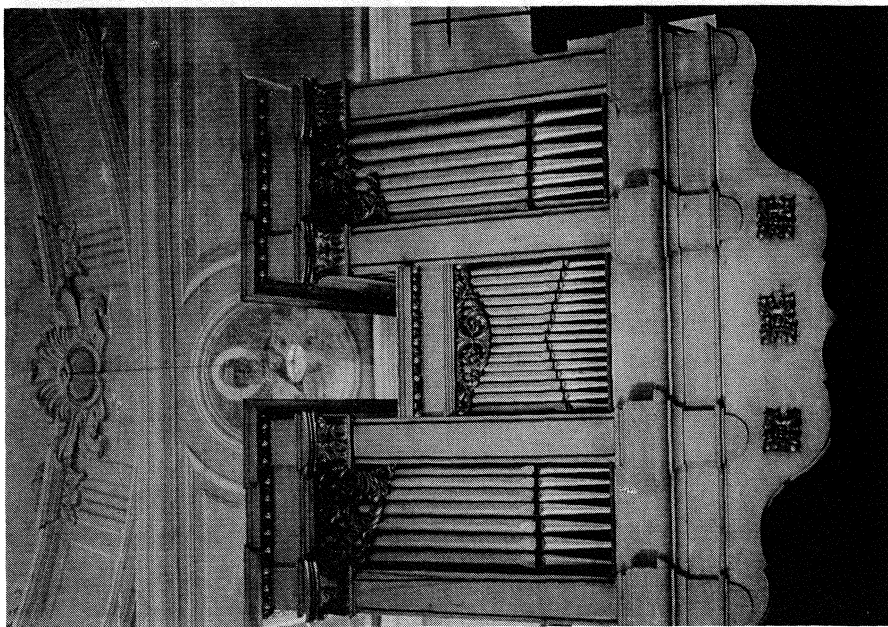

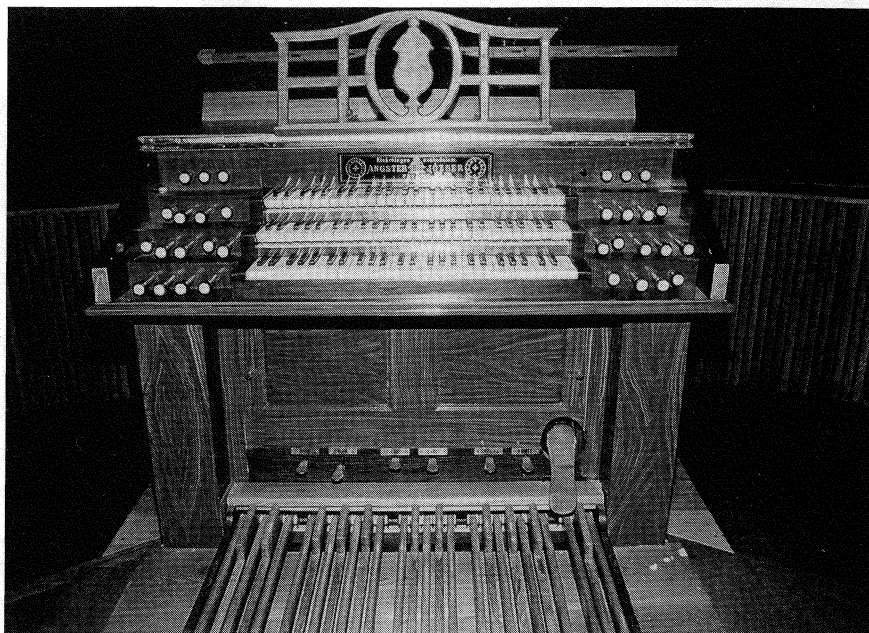
*Dunacséb (Bács-Bodrog vármegye),
a római katolikus templom orgonája. (Mándity György fotói)*

Balra: a párdányi (Torontál vármegye)
római katolikus templom orgonája.

Jobbra: a szabadkai (Bács-Bodrog vármegye)
Jézus feltámadása-templom orgonája. (Mándity György fotói)

*A szabadkai r.k. székesegyház megújult Angster-orgonája.
(Ld. híradásunkat a 323–324. oldalon)*